

ЕТНІЧНА МОЗАІКА СУЧАСНОЇ СВЯТКОВОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Олександр Курочкін

УДК 394.2(477)“20”

Сучасний стан святковості в Україні вирізняється ідеологічною еkleктичністю, наявністю звичаїв і традицій різноманітного змісту й походження. У статті здійснено спробу вибудувати певну типологію свят залежно від того, як вони репрезентують фольклорно-етнографічні компоненти культури. На думку автора, за нинішніх умов агресивної глобалізації та загроз нівеляції етнічно марковані святкові традиції виконують не лише художньо-естетичну й розважальну функції, але і є важливим інструментом збереження національної пам'яті та самосвідомості.

Ключові слова: свято, фестиваль, культурна традиція, інновація, аутентичний фольклор, фольклоризм, між-культурна взаємодія.

The modern state of the festivities in Ukraine is distinguished by ideological eclecticism, actual miscellaneous customs and traditions of manifold content and origin. The article attempts to arrange a certain typology of the festivals dependent on their representativeness of the cultural folkloric and ethnographic components. From the author's viewpoint, subject to the present-day aggressive globalization and menaces of levelling do the ethnically marked festive traditions act not only as artistically esthetic and entertaining factors but also as an important means to the national remembrance and self-consciousness preservation.

Keywords: holiday, festival, cultural tradition, innovation, authentic folklore, folklorism, intercultural reciprocal action.

Україна — держава з багатонаціональним складом населення і з широким спектром регіонально-політичних, регіонально-культурних, релігійних, мовних та інших особливостей. Відповідно до цього й святкова сфера сучасної України вирізняється значною строкатістю і плюралізмом.

Якщо поглянути на діючий нині офіційний святковий календар нашої країни, то він вражає своєю ідеологічною еkleктичністю, наявністю пам'ятних дат і подій різноманітного змісту і походження. У ньому суперечливо поєдналися і співіснують релігійні та світські, політичні та культурні, національні та міжнародні, селянські та міські традиції. Наша країна сьогодні живе немовби в кількох часових вимірах: за церковним, переважно православним, календарем (свята Різдва, Великодня, Трійці тощо); за радянським календарем (Перше травня, Міжнародний жіночий день 8 березня); за календарем української державності (День Конституції, День Незалежності, День Соборності України та ін.). Таку неоднорідну картину маємо вже на вищому офіційному щаблі вітчизняної святкової системи. На побутовому ж рівні, враховуючи етнічну, конфесійну, політичну, професійну, вікову, а тепер

уже й класово-майнову мозаїку українського суспільства, реальна ситуація виглядає набагато складніше.

Зрушення в ідеологічній надбудові суспільства, коли останнє різко змінює вектор свого розвитку, можуть проходити як за революційним, так і за еволюційним сценарієм. Нинішню перебудову святкової системи в Україні варто трактувати як еволюційну форму перехідного процесу, що передбачає поступову зміну святкових традицій, їх модернізацію і закріплення у громадсько-побутовій сфері. Трансформаційний процес, за спостереженнями філософів, включає «і знищення, і переробку старого, і його адекватне відтворення, і гібридизацію старого і нового, тобто змішані форми. Трансформаційний рух є багатоваріантним»¹.

Аналіз процесів, що відбувалися і відбуваються у святково-обрядовій сфері життя українського суспільства доби незалежності, дозволяє виокремити такі головні вектори її трансформації. Це, по-перше, відродження давніх релігійних і народно-побутових свят та обрядів; по-друге, модифікація святкових звичаїв і стереотипів поведінки, запровадження у радянські часи; по-третє, творення й

утвердження в побуті нових (незнаних раніше на наших теренах) святкових традицій.

Про свято як цілісний і масовий фольклорно-етнографічний комплекс доводиться вести мову переважно в минулому часі. Те, що ми сьогодні називаємо яскраво вираженими національними традиціями відзначення свята, включаючи ритуали, церемонії, музику, спів, танок, обрядові символи й атрибути, їжу, напої тощо, формувалося ще в умовах первісно-родового та феодального суспільства. До таких самобутніх традицій з глибокою історією належать: західноєвропейський карнавал, іспанська корида, кельтський Хелловін, різдвяно-новорічне колядування і великодні ігри слов'ян, іудейська Ханука, мусульманська Хіджра, індійські Холі і Дівалі та багато іншого. Починаючи з доби середньовіччя, а особливо в період капіталізму, у зв'язку з розкладом селянської громади з її системою традиційних цінностей, процесами секуляризації, урбанізації та індустріалізації, появою нових соціальних верств і станів, що формують власну культуру повсякдення, виникають нові традиції святкування — універсальні стереотипи, що не мають уже чіткої національної прив'язки. Міжнародного поширення набули святкові звичаї парадів, демонстрацій, мітингів, концертів, балів, маскарадів, ярмарків, спортивних ігор та розваг, салютів, феєрверків тощо. Прискорені темпи глобалізації, розвиток Інтернету, технологій, транспорту, масова міграція і змішання народів у наші дні, окрім вагомого позитиву, несуть у собі й певні негативні тенденції. Вони виявляються, зокрема, у тому, що безслідно зникають, асимілюються окремі мови й етнічні спільноти, переривається зв'язок поколінь, втрачаються оригінальні витвори культури і традиційні форми художнього самовираження. Чимало моделей масового свята сьогодні мають надетнічний, позаетнічний характер.

У сучасних умовах святкові традиції і звичаї національних спільнот України побутують і відтворюються в різних середовищах і з різною мірою інтенсивності. Спробуємо вибуду-

вати певну типологію свят залежно від того, як вони репрезентують фольклорно-етнографічні компоненти культури. Ця типологія має трирівневу структуру.

На відміну від багатьох країн Західної Європи, де відбулися незворотні зрушення на терені руйнування «сільської цивілізації», в Україні народна художня творчість і традиційна звичаєвість ще не перетворилася на музейні експонати, а продовжує жити у своєму природному оточенні. У багатьох місцевостях нашої країни, особливо віддалених від великих міст і промислових центрів, можна стати свідком і учасником традиційних народних церковно-календарних свят і обрядів, які відбуваються з дотриманням стародавнього канону. Зібрані нами етнографічні матеріали засвідчують, що в багатьох селах південно-західного регіону, включаючи Буковину, Поділля, Прикарпаття, Одещину, досі активно функціонує новорічний карнавал «Маланка», який має багатовікові традиції. Важливо зауважити, що це обрядове народно-сміхове дійство перейняли від українців сусідні болгари, молдавани і румуни². В окремих населених пунктах, зокрема в українському містечку Вашківці та в румунському с. Краснолів (Чернівецька обл.), яскравий народний карнавал «Маланка» сьогодні збирає багато глядачів, перетворюючись на популярний туристичний атракціон.

Відродження незалежної України викликало хвилю національного та релігійного піднесення, яка стимулювала повернення людей до своїх історичних коренів, до репресованих радянською владою християнських традицій, звичаїв, свят і обрядів календарного циклу. Враховуючи запити основної маси населення країни й радикальну зміну суспільно-історичних орієнтирів її розвитку, Верховна Рада України вже в 1990 році проголосила Різдво, Великдень, Трійцю офіційними державними святами з вихідним днем. Таким чином, на законодавчому рівні було підведено ризику під 70-літнім періодом панування воєвничого безбожництва й закладено фундамент нової системи державних свят української нації.

Офіційний статус головних християнських свят у незалежній Україні суттєво вплинув на характер і форми їх відзначення. Церковні й народно-побутові календарні звичаї та обряди, які в радянські часи вважалися «приватною справою» священнослужителів і парафіян, переслідувалися і заборонялися, почали відзначати широко й відкрито, без жодних адміністративних і цензурних обмежень, починаючи з 90-х років ХХ ст.

Ознаки національного відродження, що виявляються, зокрема, у поверненні до відзначення релігійно-побутових свят та обрядів, помітні на всій території України, але особливо в західноукраїнських областях. Така ситуація, на думку А. Колодного і М. Яроцького, «по-яснюється порівняно високим рівнем релігійних потреб громадян цього регіону, для яких релігія стала невід'ємним елементом їхнього способу життя і виявом духовної культури»³. Немаловажна і та обставина, що західноукраїнські землі пізніше потрапили під прес «соціалістичних перетворень», завдяки чому краще зберегли своє національне обличчя.

Справжнім заповідником обрядової архаїки сьогодні залишається Гуцульщина. Як і колись, різдвяно-новорічні обходи тут нерідко відбуваються за старим сценарієм і користуються загальною підтримкою місцевого соціуму. Наприклад, у с. Криворівня на Івано-Франківщині, за давнім звичаєм, гурти колядників починають процесію, попередньо отримавши благословення священника й тричі обійшовши навколо церкви. Усі виконавці на чолі з ватажком, «березою», — у традиційних гуцульських строях — барвистих вишитих сорочках, чорних сардаках, чорних гачах, у постолах із червоними сукняними онучами, шапках з «трісунками» (спеціальна прикраса на головних уборах) та обов'язково з топірцями за плечима, до яких прив'язані дзвіночки. Зазвичай у кожній хаті на Різдво одночасно зі співом колядок виконують старовинний обрядовий танець — «плес»⁴, детально описаний у відомій монографії В. Шухевича «Гуцульщина».

Почесне місце в сучасному календарі урочистих дат української незалежної держави, після багатьох десятиліть напівлегального існування, посіло християнське свято Великодня. Нині воно відзначається віруючими й атеїстами в громадському, церковному, сімейному побуті. Немає вже потреби, як це було за радянських часів, сором'язливо називати великоднє печиво, що напередодні свята з'являється в крамницях, «весняним кексом». Без жодних цензурних перешкод тема «свята всіх свят» висвітлюється у вітчизняних ЗМІ, масовими тиражами випускаються великодні листівки, конверти, марки, повсюди рекламуються і продаються святкові сувеніри і подарунки.

Державний статус Великодня й ліквідація ідеологічних табу комуністичного режиму не призводять до механічного відновлення архаїчного сценарію народного свята. Надто вже змінилися і самі люди, і середовище, у якому вони мешкають. За роки існування колгоспно-радгоспної системи, яка знищила клас селян-одноосібників, забулися й відійшли в минуле давні аграрно-магічні та магічно-очисні обряди наших предків. Стійкішими виявилися звичаї, що мають яскраво виражений естетичний та ігровий зміст, виконують функцію родинної та громадської інтеграції й ушанування предків. У багатьох сім'ях, за давнім звичаєм, готуючись до Великодня, фарбують крашанки і розписують писанки. У карпатських і прикарпатських селах за період Великого посту розписують тисячі справжніх і дерев'яних яєць, які потім продають у художніх салонах і на ярмарках як чудові мистецькі вироби і сувеніри.

Міцно тримається в побуті, не піддаючись жодним коливанням політичної кон'юнктури, давній народний звичай «проводів», «гробків» (провідування померлих родичів після свята Великодня). На кладовища несуть паски, яйця, інші страви та алкогольні напої, опорядковують могили і влаштовують колективні поминальні трапези. У цей день заведено годувати старців і роздавати милостиню «за упокій душі».

Давнє, ще язичницьке коріння має звичай запалювання великодніх багать, які розкладають на пагорбах чи біля церкви в ніч із суботи на неділю. Замість дров, гілок, ветхих дерев'яних речей тепер найчастіше палять скати від машин і тракторів. Водночас у деяких селах Західної України та Поділля зберігається, а подекуди й відновлюється традиція великодніх громадських гулянь, що відбуваються на подвір'ї біля церкви — цвинтарі. Сучасні діти, як і їхні діди-прадіди, залюбки грають у цоканє-биття яєць (той, кому вдалося розбити яйце суперника, забирає його собі); влаштовують святковий салют із саморобних самопалів — «моздирів» (тепер їх часто-густо заміняють куповані петарди). У зв'язку з відродженням діяльності УГКЦ та інших християнських церковних громад у багатьох населених пунктах Західної України помітна тенденція, коли люди старшого віку — вчителі, культпрацівники, громадські активісти — намагаються передати молодому поколінню досвід проведення молодіжних великодніх ігор, пісень, хороводів, відомих як *гаївки*, *гаїлки*, *яїлки*. На початку 90-х років ХХ ст. на Старосамбірщині (Львівська обл.) я особисто спостерігав великодній звичай-гру «Дзвіниця», або «Оборіг». Мистецтво «будувати вежу» полягає в тому, що на плечі п'яťох (і більше) міцних парубків стають четверо, на тих троє, а ще вище двоє. Багатоярусна акробатична група має не просто стояти на місці, а рухатися навколо церкви, що вимагає від виконавців особливої узгодженості в діях. Подібні піраміди відомі в календарній обрядовості й танцях інших частин Європи (Піреней, Кавказ), що дозволяє бачити в них ремінісценції давнього аграрно-солярного культу.

До пережитків архаїчної святковості, які спорадично збереглися до наших днів, слід зарахувати також троїцький звичай «водіння куста», детально зафіксований у с. Сварицевичі на Рівненщині, близький йому за змістом звичай встановлення «ігорного дуба», або «віхи», на Лівобережній Київщині⁵, принесену на нові місця переселенцями із Чорнобиль-

ської зони традицію зустрічі й проведів русалок на Зеленому тижні тощо.

Усі згадані вище святкові комплекси та інші подібні архаїзми, список яких можна продовжити, слід віднести до розряду автентичних, або «первісного фольклору». Ці острівці збереження народних звичаїв і обрядів, яких з кожною роком стає дедалі менше, потребують спеціального наукового дослідження, а в деяких випадках і охоронних санкцій як резервати традиційної культури.

Враховуючи унікальну і мистецьку цінність згаданих вище фольклорно-етнографічних явищ, правомірно поставитися до них як до пам'яток культури. Такий підхід зумовлює необхідність обліку, документації, усебічного наукового вивчення, а в ряді випадків — застосування й певних захисних санкцій щодо реліктових фрагментів духовного життя. «Традиційна народна культура, яка є виявом індивідуальної чи колективної інтелектуальної творчості, — наголошується в рекомендаціях ЮНЕСКО, — заслуговує правової охорони, подібної до охорони, яка надається творам інтелектуальної творчості»⁶.

За нинішніх умов економічної і соціальної нестабільності на шляху від тоталітарного до демократичного суспільства природний механізм трансляції традицій, брутально зламаний ще комуністичним режимом, уже не спрацьовує, а тому доводиться вдаватися до інших засобів. Одним з них може бути метод цілеспрямованої реконструкції народних святкових звичаїв і обрядів та їх сценічного показу за участю фахівців науки і культури. У нашій системі це другий рівень презентації фольклорно-етнографічного матеріалу, який вкладається в поняття фольклоризму. Найчастіше він пов'язаний із сучасною фестивальною творчістю.

Фестиваль (фр. — *Festival*, від латин. *Festivas* — веселий) — огляд професійного або самодіяльного мистецтва в різних сферах культури. Серед численних музичних, пісенних, театральних, кінематографічних фестивалів, які регулярно відбуваються в нашій країні,

свою особливу нішу займають фольклорно-етнографічні фестивалі, які називають ще святами народних талантів. Перенесені на сцену автентичні звичаї та обряди остаточно втрачають свою магічно-заклинальну основу й виконують художньо-естетичну функцію.

До розряду традиційних сьогодні можна зарахувати фольклорні фестивалі «Країна мрій» (Київ), «Живий вогонь» (Вінниця), «Коляда» та «Древлянські джерела» (Рівне), які здобули міжнародне визнання. Ці свята стимулюють громадський інтерес до етнокультурної спадщини українців та інших народів світу, який зростає, незважаючи на незворотні процеси редукції національних форм. У Львові, Тернополі, Коломиї та інших західноукраїнських містах у першу декаду січня проходять щорічні публічні конкурси «живих вертепів» за участю аматорів і професійних митців. Змушені в радянські часи ховатися від ока влади та міліції, костюмовані колядники й вертепники сьогодні вільно ходять вулицями сіл і міст, виконують свої традиційні вистави та пісні в школах, вузах, будинках культури тощо.

Найзручнішим місцем для проведення сучасних фестивальних заходів етнографічного профілю слід визнати музеї народної архітектури та побуту. Тут, в обстановці максимального наближення до природно-культурного середовища, у якому жили наші предки, по-особливому сприймається виконання народних танців і пісень, відтворення традиційних звичаїв і обрядів. Чималий досвід наукового вивчення й презентації святково-обрядових традицій календарного і сімейного циклу нагромаджений у Національному музеї народної архітектури та побуту України, розташованому в селищі Пирогів на околиці Києва. Лише протягом 2012 року тут було заплановано провести близько 30 святкових імпрез різного тематичного спрямування. Переважають серед них кульмінаційні календарно-церковні події: Вербна неділя, Великодні веснянки, Жнива, Спаси, Покрова, Різдво тощо. Крім того, з року в рік у національному скансені влаштовують огляди весільних і родильних обрядів,

ярмарки народних майстрів, фестивалі народної кухні, бойових мистецтв та багато іншого. У такому ключі працюють інші українські скансени у Львові, Чернівцях, Ужгороді, Переяслав-Хмельницькому. Широку програму щодо відродження й пропаганди призабутих святкових звичаїв і обрядів давньоруської і козацької доби останнім часом утілюють в життя новостворені етнографічні парки «Мамаєва слобода», «Київська Русь», музейні комплекси на Хортиці, у Батурині, Чигирині, у старовинних замках Луцька, Збаража, Хотина тощо.

За допомогою свят музейні комплекси не лише заробляють додаткові кошти, але й виконують важливу суспільну функцію, сприяючи порятунку народної культури від наступу урбанізації та глобалізації.

Формат фольклорно-етнографічних фестивалів зручний у пропаганді творчої спадщини титульної нації та її окремих локальних, регіональних, етнографічних груп. Уже тринадцять років поспіль на Тернопільщині (в урочищі Бичова Монастирського р-ну) відбувається свято «Лемківські дзвони». У 2012 році тут зібралося понад тридцять тисяч гостей не лише з різних куточків нашої країни, але й з далекого і ближнього зарубіжжя. Відомо, що саме лемки найбільше постраждали від політики насильницької депортації сталінського режиму, втративши основний масив предковичної території. Тому для розкиданих по всьому світу людей можливість зібратися разом біля символічної ватри, почути власну говірку, пісні, потанцювати й повеселитися в рідному колі є значною подією. Подібні зустрічі обов'язково супроводжуються виступами самодіяльних колективів, демонстрацією народного одягу та етнічних сувенірів. Оцінюючи значення регулярного фестивалю «Лемківські дзвони», депутат Тернопільської обласної ради, сам лемко за походженням, зауважив: «Ми в такий спосіб декларуємо про те, що ми є, і намагаємося зберегти нашу культуру, наші традиції, бо повірте дуже складно через 60–70 років збиратися і все одно зберігати ту автентичність, що була народжена на-

шою землею і яка сьогодні не знаходиться, на жаль, у складі України»⁷.

Трагічну долю лемків, які стали жертвами депортації та акції Вісла, розділили також значною мірою бойки, надсянці, холмщики, підляшани. Попри насильницьке виселення з українських етнічних земель вони не втратили самобутню говірку, пісні, мистецьку спадщину. Зайвий раз це підтвердив Прикарпатський фольклорно-етнографічний фестиваль «Кличе Зелена неділя», який у 2012 році вдруге відбувся в с. Рівня Рожнятівського району (Івано-Франківщина). За словами культуролога Анни Киркан, цей святковий захід є «своєрідним духовним пам'ятником депортованим з рідних земель»⁸.

Свою яскраву специфіку мають гуцульські фестивалі, що регулярно відбуваються на теренах Закарпатської, Івано-Франківської, Чернівецької областей України. Програма цих свят включає конкурси художніх колективів, виставки-ярмарки декоративно-ужиткового мистецтва майстрів з різних куточків Гуцульщини. Особливе враження справляє багатство гуцульських народних строїв: розкішні чоловічі кіптарі, сердаки, кресані, яскраві жіночі хустки і віночки та поліхромна традиційна вишивка і ковдри-ліжники. До набору гуцульських спеціальтетів входять також регіональна народна музика, різноманітні сувеніри з дерева (писанки, підсвічники, топірці, тарелі, шкатулки та ін.), вироби місцевої кухні, насамперед овечий сир (бринза) тощо.

Лемківські і гуцульські фестивалі останніми роками дедалі тісніше координують свою діяльність з туристично-рекреаційною сферою. Вони чудово «вмонтовуються» в культурну програму відпочинку вітчизняних і зарубіжних гостей Карпат під час лижного сезону взимку і зеленого туризму влітку. Успіх у цій справі значною мірою залежить від рівня інформації та реклами.

Однією з форм реалізації конституційних прав різних національно-етнічних спільнот є свята етнічних меншин, що набули значного поширення в останні два десятиліття. Голов-

ними ініціаторами їх проведення, як правило, виступають громадські національно-культурні товариства (нині їх понад 300 в Україні), що користуються підтримкою центральної і місцевої влади.

Географія свят етнічних меншин відображає географію розселення різних національних груп України. Регулярно збираються на свої свята і фестивалі-собори представники болгарської діаспори, які проживають в Одеській, Запорізькій, Миколаївській та Кіровоградській областях, а також у АР Крим. У межах цих зустрічей проходять виставки художників і народних майстрів, презентації пісенних і танцювальних самодіяльних колективів, спортивні змагання, насамперед боротьба як улюблений вид спорту болгар, паради національної кухні тощо. Продовжуючи славні традиції предків, болгарська громада в Україні намагається зберегти свою етнічну самобутність: на святах рапортують про відкриття нових пам'яток, рекламують і продають етнічні сувеніри, книжки і журнали болгарською мовою, здійснюють покази болгарських кінофільмів, організують наукові конференції, присвячені історії та культурі болгар у Північному Причорномор'ї. До участі в цих акціях часто запрошують гостей з Болгарії, за рахунок чого зміцнюються дружні контакти між метрополією та діаспорою.

Статусу міжнародного набув фестиваль «Болгарські зустрічі», головним завданням якого було зібрати і згуртувати розділених за роки депортації представників болгарської діаспори Криму. У різні роки він проходив у Севастополі, Ялті, Сімферополі, Коктебелі та Алушті. Зберегти і примножити ідентичність болгар Таврії і Бессарабії допомагають також фестивалі «Българи да си останем», «Роднини», «Да трепне българско серце», «Извор», «Буджакско надсвирване» та ін.

Неповторний колорит народного мистецтва і ремесел, багаті традиції закарпатських виноробів представляє фестиваль «Червоне вино» (Мукачеве) та винний фестиваль у Береговому. Тут, на землі Закарпаття, фольклорно-

етнографічні свята стають доброю нагодою для демонстрації народних талантів угорців, словаків, румунів, німців, українців, які зуміли зберегти своє національне коріння і разом примножують загальну скарбницю поліфонічної культури України.

За часів незалежності значно поживалися процеси відродження культури кримсько-татарського народу, який зазнав жорстоких репресій у роки сталінізму. Це демонструють різноманітні святкові презентації етнічної меншини, наприклад, такі, як фестиваль весільних музикантів «Козлев допуси», що пройшов 2012 року в Євпаторії. Наголошуючи на важливому значенні цього культурного заходу, голова Меджлісу Мустафа Джемільов зауважив, що кримські татари змогли зберегти свою національну спадщину і музичний фольклор лише завдяки своїм весіллям. «У суворих умовах спецрежиму, що панували в місцях заслання, весільні татарські пісні нагадували далеко і сонячну Батьківщину»⁹.

Збереження і пропаганда кримськотатарського фольклору, мистецтва і народних ремесел — такі завдання переслідує фестиваль «Східні ворота», що відбувається на території колишнього ханського палацу в Бахчисараї. За задумом організаторів, він має стати символічними воротами до східної культури й традиційним місцем знайомства із самобутньою народною творчістю всіх етнічних спільнот, що живуть на Кримському півострові.

З року в рік для презентації давніх і сучасних здобутків національної культури збираються представники російської, білоруської, польської, угорської, молдавської, румунської, циганської та інших етнічних меншин України. У цілому ці фестивалі й огляди засвідчують високий рівень толерантності міжнаціональних відносин у нашій країні й характеризують її як розвинуте мультикультурне суспільство. Враховуючи досвід членів об'єднаної Європи, які значно випереджають нас щодо рівня урбанізаційних і глобалізаційних процесів, можна прогнозувати, що фольклорно-етнографічні свята і фестивалі й надалі залишаться зручною

та ефективною формою демонстрації здобутків національних культур, способом маніфестування власної ідентичності.

Побіжно згадаємо тут ще одну сферу потенційного використання фольклорно-етнографічних матеріалів у сучасному святковому просторі України. Ідеться про такі головні державні свята, як День Незалежності, День Конституції, День Соборності, що покликані формувати відчуття єдності громадян країни. Відзначення їх здебільшого обмежується суто офіційними протокольними заходами: покладанням квітів до пам'яток, телевізійними зверненнями Президента до співгромадян, урочистими літургіями, концертами, парадами, салютами тощо. Доводиться визнати, що сьогодні згадані державні свята ще не виробили власного ритуально-художнього сценарію, який би набув довершених форм загальнонаціональної урочистої церемонії. Щоб успішно вирішити це завдання, треба, по-перше, подолати шаблони радянської парадності, по-друге, — залучити до справи потужний інтелектуально-мистецький потенціал. При цьому слід враховувати ту обставину, що масові свята є особливим видом мистецтва, якому притаманні свої закони, виразні засоби і драматургія. «Мистецтво масового свята, вистави, видовища, — наголошує Д. Генкін, — це мистецтво високих ідей, цілеспрямованості й громадянського пафосу, яке вимагає в той же час яскравої образності, асоціативності, оригінального сміливого творчого задуму. У мистецтві масових вистав оригінальність, неповторність задуму — перша запорука успіху і зацікавленості глядача»¹⁰. З цього погляду позитивної оцінки заслуговують експериментальні художні новації останніх років щодо збагачення ритуального сценарію головних свят України шляхом творчого використання державних і національних символів. Ідеться про урочисте пронесення центральними вулицями міст (зокрема Хрещатиком) гігантського державного прапора України чи виготовленого майстринями-вишивальницями з різних областей найбільшого рушника як символу єдності всіх українських

земель. Чудовою знахідкою та окрасою масового свята Незалежності 2012 року в Києві стали гіперболізовані барвисті писанки, оздоблені геометричними і рослинними орнаментами, характерними для окремих етнографічних регіонів нашої країни. Урочиста процесія із цими національними символами, встановленими на стилізовані чумацькі вози, що рухалася Хрещатиком, вулицею Грушевського, стала яскравою прелюдією до масового святкового гуляння на Співочому полі столиці.

Не можна не помітити ще одну цікаву та обнадійливу тенденцію: з кожним роком на наших масових святах та урочистостях спонтанно й добровільно з'являється дедалі більше людей різного віку в українських вишиванках або прикрашених жовто-блакитними аксесуарами (прапорцями, стрічками, шарфами, хустками тощо). Цей стиль святкової поведінки наочно засвідчує зростання патріотичних настроїв серед громадян України. Відомо, що символи мають неабиякий емоційний вплив на людину і тому їх концентрована наявність на святі допомагає створити атмосферу колективного піднесення.

¹ Кримський С. Б. Запити філософських смислів. – К., 2003. – С. 208.

² Мойсей А. Аграрні звичаї та обряди у народному календарі східнороманського населення Буковини. – Чернівці, 2010. – С. 177–192.

³ Історія релігії в Україні : навч. посіб. / за ред. А. М. Колодного і М. Л. Яроцького. – К., 1999. – С. 684.

⁴ Плугатор Г. Коляда з топірцями // Експрес. – 2006. – 10–12 січня.

⁵ Чебанюк О. Молодіжний календар у контексті традиційної культури українців // Народна культура українців: життєвий цикл людини. –

На всьому пострадянському просторі кардинальні перетворення останніх десятиліть проходять під гаслами звільнення від тоталітарного минулого, деідеологізації всіх сфер духовного і громадського життя. Ця тенденція виявляється у відмові від старих ідеологічних міфів і доктрин, у відході від канонів жорсткої запрограмованості та політичного офіціозу. Повсюдно спостерігається втрата інтересу до свят, звичаїв, традицій соціалістичної доби, пов'язана з втратою інтересу до покладених у їх основу цінностей. Разом з руйнуванням «радянської цивілізації» відбувається прискорений процес розкладу одержавлено-централізованої «соціалістичної святково-обрядової системи», унаслідок чого зникає єдиномірність єдиного зразкового стандарту, відчуття належності до певної «інтернаціональної спільноти» (по суті штучно вигаданої).

Радше стихійну, ніж усвідомлену відмову більшості українського суспільства від святковості радянської доби можна розглядати як один з напрямів подолання спадщини недавнього тоталітарного минулого.

Т. 2. Молодь. Молодість. Молодіжна субкультура. – К., 2010. – С. 139.

⁶ Рекомендації ЮНЕСКО державам-членам про збереження фольклору // Народна творчість та етнографія. – 1990. – № 2. – С. 6.

⁷ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zz.te.ua/>.

⁸ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/>.

⁹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cessu.crimea.ua/wps/>.

¹⁰ Генкин Д. М. Массовые праздники. – М., 1975. – С. 80.